

میزان افت تحصیلی و برخی عوامل زمینه‌ساز آن در دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه

شاهمنم غیبی^{۱*}، رحیم محمودلو^۲، سیدجواد موسوی واعظی^۳، زهرا یکتا^۴، رضا پورعلی^۵، مهناز کفیلی^۶

۱. فوق تخصص گوارش کودکان، استادیار گروه اطفال، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

۲. فوق تخصص جراحی توراکی، استادیار گروه جراحی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

۳. متخصص جراحی عمومی، استادیار گروه جراحی، معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

۴. متخصص پزشکی اجتماعی، دانشیار گروه اپیدمیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

۵. کارشناس ارشد آمار، مربی گروه اپیدمیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

۶. کارشناس ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ایران

• دریافت مقاله: ۸۸۷/۱ • پذیرش مقاله: ۸۹/۴/۹

زمینه و هدف: افت تحصیلی دانشجویان پزشکی از مشکلات مهم آموزشی است که بایستی عوامل مؤثر در بروز آن شناسایی و تلاش جهت رفع آنها انجام پذیرد. این مطالعه به منظور یافتن عوامل مؤثر در افت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه طراحی و اجرا شده است. روش کار: مطالعه حاضر یک بررسی مقطعی - توصیفی به روش سرشماری، با استفاده از پرونده تمام دانشجویان پزشکی مقطع بالینی، ورودی سال های ۷۹-۸۱ بوده، که اطلاعات آن از کارنامه کبیر دانشجویان استخراج و سپس داده ها با استفاده از آزمون t-test و کای دو مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند. در تمامی آزمون ها سطح معنی داری، کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. یافته ها: در مجموع ۱۷۶ پرونده مورد بررسی قرار گرفت. درصد افت تحصیلی در مقطع علوم پایه ۲۳/۳ درصد، فیزیوپاتولوژی ۰/۷ درصد و در مقطع بالینی ۲۶/۵ درصد بوده است. میزان مردودی در آزمون جامع علوم پایه ۱۱/۵۶ درصد و در آزمون پیش کارورزی ۵/۶ درصد بود. در بین عوامل زمینه‌ساز، عدم حضور در کلاس ($P < 0/05$) و فاصله زیاد بین اخذ دیپلم و قبولی در دانشگاه ($P < 0/05$) با افت تحصیلی رابطه معنی دار نشان دادند. نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه حدود نیمی از دانشجویان در حداقل یک واحد درسی افت را تجربه می‌نمایند، لازم است جهت ارتقای کیفیت آموزش، مسائل تأثیرگذار بر افت تحصیلی جدی گرفته شود. کلید واژه ها: افت تحصیلی، دانشجویان پزشکی، عوامل خطر

* نویسنده مسؤول: گروه کودکان، بیمارستان شهید مطهری، خیابان کاشانی، ارومیه، ایران

مقدمه

افت تحصیلی یکی از مشکلات هر نظام آموزشی از جمله دانشگاهها می باشد (۱)، که نه به عنوان یک مشکل شخصی بلکه به عنوان یک معضل اساسی اجتماعی (۲،۳) بایستی هرچه زودتر کشف (۴) و عوامل مؤثر در بروز آن شناسایی و رفع گردد (۵،۶). زیرا علاوه بر اتلاف هزینه ها، بر اثر دیرتر راه یافتن فرد به بازار کار، سرخوردگی و از دست رفتن روحیه، خسارات زیادی به خود دانشجو، خانواده ها، جامعه و کشور وارد می شود (۱،۶) و ممکن است رفتارهای منفی اجتماعی (۷)، ترک تحصیل یا ترک خانواده (۸)، اعتیاد به مواد مخدر و الککل (۹) و خودکشی (۱۰) را به دنبال داشته باشد. اما در این میان افت تحصیلی دانشجویان پزشکی از اهمیت خاصی برخوردار است زیرا اگر یک پزشک معلومات کافی در طب نداشته باشد، به علت حساسیت شغلی و ارتباط آن با سلامت افراد جامعه این مشکل به صورت جدی خود را نشان خواهد داد (۱۱). افت تحصیلی ممکن است خود علامت افسردگی (۱۲) یا سایر مشکلات روحی نیز باشد. (۱۳). این مطالعه با هدف تعیین راهکارها و طرحهای مداخله‌ای راهگشا برای بهبود کیفیت آموزش دانشگاه و ارتقای علمی دانشجویان طراحی و با بررسی میزان و عوامل مؤثر بر افت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه اجرا شد.

روش کار

در این تحقیق مقطعی - توصیفی که در سال تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷ در دانشگاه علوم پزشکی ارومیه انجام گرفت، پرونده کلیه دانشجویان مقطع بالینی ورودی سالهای ۷۹-۸۱ جهت بررسی نمرات و وضعیت تحصیلی از علوم پایه تا دوره بالینی مورد مطالعه قرار گرفت. مشخصات فردی و تحصیلی دانشجویان شامل سن، جنس، مقطع تحصیلی، تعداد ترم‌های مشروطی، معدل ترم‌های تحصیلی، واحدهای با نمره کمتر از ۱۴، وضعیت حضور در کلاس و اطلاعات مربوط به برخی عوامل زمینه ساز مانند معدل دیپلم، نوع سهمیه قبولی، میزان

۱۴۲

تحصیلات والدین، داشتن شغل اضافی، وضعیت مسکن، مجرد یا متأهل بودن، بومی بودن، سال اخذ دیپلم، سال ورود به دانشگاه و تعداد غیبت‌های هر ترم، از پرونده کبیر دانشجویان، کارنامه‌های تحصیلی و دفترچه‌های حضور و غیاب آنان جمع‌آوری و در چک لیستی که به این منظور تهیه شده بود، وارد گردید. وضعیت تحصیلی دانشجویان از ترم اول تحصیلی تا مقطع بالینی، از نظر افت تحصیلی به صورت مردودی (نمره کمتر از ۱۰ در مقطع علوم پایه و کمتر از ۱۲ در مقطع بالینی)، مشروطی (معدل کمتر از ۱۲ در مقطع پایه و معدل کمتر از ۱۴ در مقطع بالینی) و یا معدل کمتر از دو انحراف معیار از میانگین معدل کل کلاس مشخص شد. ضمناً در تمامی مقاطع تحصیلی نام دروسی که بیشترین افت تحصیلی دانشجویان ناموفق مربوط به آن درس‌ها بود، مشخص گردید.

اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون‌های t-test و کای دو و با استفاده از نرم افزار SPSS.V.16 مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت و نتایج با استفاده از جداول و نمودارها گزارش گردید. P value کمتر از ۰/۰۵ معنی دار تلقی شد.

یافته‌ها

در این مطالعه پرونده ۱۷۶ نفر از دانشجویان پزشکی ورودی سال‌های ۷۹ (۷۲ نفر)، ۸۰ (۴۸ نفر) و ۸۱ (۵۶ نفر) مورد بررسی قرار گرفت. هفتاد و پنج نفر (۴۲/۶٪) مذکر و بقیه مؤنث بودند. ۱۸ نفر (۱۰/۲٪) از دانشجویان هنوز نتوانسته بودند وارد مقطع بالینی شوند. پنجاه و هفت نفر (۳۲/۴٪) بومی بوده و نود و نه نفر (۵۶/۳٪) از دانشجویان درست بعد از پایان دوره دبیرستان در همان سال با موفقیت در کنکور سراسری وارد دانشگاه شده و بقیه حداقل با فاصله یک سال بعد از اخذ دیپلم وارد دانشگاه شده بودند. ۱۶۸ نفر (۹۵/۵٪) مجرد، بقیه متأهل بودند. از نظر سهمیه قبولی ۱۶۱ نفر (۹۱/۵٪) سهمیه مناطق سه گانه وسایرین

دانشجویان مقاطع بالینی ۲۶/۵٪ بود. ۵/۶٪ از دانشجویان هم در مقطع علوم پایه و هم مقطع بالینی افت تحصیلی داشتند. درصد افت تحصیلی نسبت به درس مردودی که بعنوان اصلی‌ترین معیار افت تحصیلی منظور شده است، بر حسب نفر امتحان ۷/۴۲٪ محاسبه گردید. افت تحصیلی بر حسب حداقل یک درس مردودی در طول سابقه تحصیل ۴۷/۱٪ (۸۳ مورد) بود. و ۵۲/۹٪ دانشجویان هیچ‌گونه سابقه مردودی در هیچیک از دروس نداشته اند. میزان مردودی در آزمون جامع علوم پایه ۱۱/۵۶٪ و در آزمون پیش کارورزی ۵/۶٪ می‌باشد. همچنین بیشترین موارد مردودی و تکرار درس به ترتیب مربوط به واحدهای آناتومی سروگردن، فیزیک پزشکی، ایمونولوژی و فیزیولوژی بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

همانند مطالعات بیشتر دانشگاه‌ها افت تحصیلی در دانشجویان پسر (۴۰٪) بیشتر از دانشجویان دختر (۳۴/۷٪) بود، ولی جنسیت در افت تحصیلی تأثیر معنی‌داری نداشت. در مطالعه فرهادی و همکاران در دانشگاه علوم پزشکی لرستان نیز افت تحصیلی در دانشجویان پسر (۶/۶۹٪) بیشتر از دانشجویان دختر (۳/۶۶٪) بود (۱۴). در مطالعه‌ای که در دانشجویان پزشکی و دندانپزشکی رفسنجان توسط مرتضوی و همکاران انجام گرفت، جنسیت با افت تحصیلی رابطه معنی‌دار داشته و در مردان بیشتر از زنان بوده است (۱۵). در دانشگاه‌های همدان (۱۶)، کرمانشاه (۱۷)، اصفهان (۱۸)، مشهد (۱۹) نیز افت تحصیلی در دانشجویان پسر، بیشتر از دختران بوده است. در حالی که در دانشگاه‌های تبریز (۲۰) و کاشان (۲۱) تفاوت معنی‌داری بین جنسیت و افت تحصیلی وجود نداشته است.

در این تحقیق ارتباط معنی‌داری میان سن و افت تحصیلی وجود نداشت. در حالی که در بررسی شمس و همکارانش در اصفهان (۱۸)، خزاعی و همکارانش در کرمانشاه (۱۷)، عالیخانی و همکاران در علوم پزشکی ارتش (۲۲) و فرهادی و

سهمیه‌های دیگر (شاهد، ایثارگر و...) بودند. ۷۹٪ از پدران و ۶۲/۵٪ از مادران تحصیلات بالاتر از دیپلم داشتند.

میانگین سنی دانشجویان پزشکی که دچار افت تحصیلی بودند (۲۴/۸۷ سال) در مقایسه با دانشجویانی که افت تحصیلی نداشتند (۲۵/۱۵)، سال اختلاف معنی‌داری نداشت ($P > 0/05$). افت تحصیلی در بین دانشجویان مذکر ۴۰٪ و در بین دانشجویان مؤنث ۳۴/۷٪ بدست آمد که اختلاف معنی‌داری نداشتند ($P > 0/05$).

در بین دانشجویانی که سهمیه قبولی آنان مناطق سه‌گانه بود افت تحصیلی ۳۵/۴٪ و در بین دانشجویان سایر سهمیه‌ها (شاهد، ایثارگر و...) افت تحصیلی ۵۳/۳٪ بدست آمده است که اختلاف معنی‌داری نداشت ($P > 0/05$). افت تحصیلی در بین دانشجویان مجرد ۳۷/۵٪ و در بین دانشجویان متأهل ۲۵٪ بوده است که اختلاف معنی‌داری نداشتند ($P > 0/05$) ارتباط میان افت تحصیلی دانشجویان و تحصیلات والدین نیز معنی‌دار نبود ($P > 0/05$).

افت تحصیلی در بین دانشجویانی که در همان سال فارغ‌التحصیلی از دبیرستان وارد دانشگاه شده‌اند ۲۹/۳٪ بود. در حالی که این رقم در بین دانشجویانی که بعد از یک سال از فارغ‌التحصیلی از دبیرستان و یا بیشتر وارد دانشگاه شده بودند ۴۶/۸٪ بود. که از نظر آماری اختلاف معنی‌داری داشت ($P > 0/05$).

افت تحصیلی در بین دانشجویان بومی، ۴۹/۱٪ بدست آمد در حالی که این رقم در بین دانشجویان غیربومی ۳۱/۱٪ گزارش شد و بین آنها اختلاف معنی‌داری وجود نداشت ($P < 0/05$).

افت تحصیلی در بین دانشجویانی که در کلاس غیبت داشتند ۶۴٪ می‌باشد در حالی که این رقم در بین دانشجویانی که غیبت نداشتند ۳۲/۵٪ بوده است که از نظر آماری تفاوت معنی‌داری در بین دو گروه وجود دارد ($P < 0/05$).

میزان مشروطی در بین دانشجویان مقطع علوم پایه ۲۳/۳٪، در بین دانشجویان مقطع فیزیوپاتولوژی ۰/۷٪ و در بین

مطالعه‌ی خزاعی در دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه نیز فاصله دیپلم تا دانشگاه با افت تحصیلی ارتباط معنی‌داری داشت (۱۷). دانشجویانی که در کلاس‌های درس غیبت داشتند تقریباً دو برابر دانشجویانی که غیبت نداشتند دچار افت تحصیلی شده بودند. در حالی که در مطالعه ده بزرگی و همکاران رابطه معنی‌دار بین موفقیت و حضور در کلاس وجود نداشت (۲). افت تحصیلی با سهمیه ورود دانشجویان رابطه نداشت، در مطالعه دانشگاه علوم پزشکی شیراز ۷۰٪ از دانشجویان ناموفق سهمیه ایثارگران بودند (۲) و در مطالعات عالیخانی و همکاران در تهران (۲۲)، عدالت‌خواه و همکاران در اردبیل (۲۳)، درخشان و همکاران در مشهد (۱) و خزاعی و همکاران در کرمانشاه (۱۷) نیز ارتباط معنی‌داری بین سهمیه قبولی دانشگاه با افت تحصیلی دیده می‌شود. ۵۲/۹٪ از دانشجویان سابقه‌ی مردودی را در هیچ درسی نداشتند، که نسبت به برخی مراکز وضعیت مناسبتر (۳،۲۱) ولی نسبت به مراکز دیگر (۲،۲۳)، وضعیت نامطلوبی در دانشگاه ارومیه وجود دارد.

بر اساس این مطالعه در بین عوامل زمینه‌ساز افت تحصیلی دانشجویان، عدم حضور در کلاس، فاصله زیاد بین اخذ دیپلم و قبولی در دانشگاه رابطه معنی‌داری با افت تحصیلی نشان داد. حدود نیمی از دانشجویان در مقطعی از تحصیل، مردودی حداقل یک واحد درسی را تجربه کردند که لازم است تدابیری جهت پیشگیری از اتلاف هزینه‌های جاری و نیز دیر فارغ‌التحصیل شدن دانشجویان اندیشیده شود.

سپاسگزاری

از کلیه کارشناسان آموزش دانشگاه، دانشکده پزشکی و مراکز آموزشی و درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی ارومیه از جمله سرکار خانم‌ها ژاله حاج علیلو، حبیبه باباپور، شهین حسینی و ناهیده رحمانی که در این پژوهش همکاری نموده اند قدردانی و تشکر می‌گردد.

Reference

1. Derakhshan A, Khdivzadeh T, Khorami N. [Evaluation of academic drop out indices and affecting factors medical students - Mashhad

همکاران در لرستان (۱۴) بین سن و افت تحصیلی همبستگی وجود داشت.

همچنین در مطالعه ما افت تحصیلی در بین دانشجویان مجرد بیشتر از دانشجویان متأهل بود. هر چند این اختلاف از نظر آماری معنی‌دار نبوده است ولی در مغایرت با مطالعات انجام گرفته در اصفهان (۱۸)، لرستان (۱۴)، شیراز (۲)، علوم پزشکی ارتش (۲۲) و کرمانشاه (۱۷)، که بین افت تحصیلی و تأهل رابطه معنی‌دار گزارش شده است، می‌باشد. این امر، شاید به دلیل کم بودن تعداد دانشجویان متأهل در دانشگاه ارومیه خیلی قابل استناد نباشد. در مطالعات تبریز (۲۰) و کاشان (۲۱) هم ارتباطی بین تأهل و افت تحصیلی یافت نشد.

در مطالعه اخیر درصد افت تحصیلی در بین دانشجویانی که با خانواده و یا فامیل زندگی می‌کردند بیشتر از دانشجویانی بودند که در خوابگاه زندگی می‌کردند که این مسئله نیز با یافته‌های دانشگاه‌هایی همچون علوم پزشکی ارتش (۲۲)، شیراز (۲)، اصفهان (۱۸) و کاشان (۲۱) مغایرت دارد و می‌تواند ناشی وضعیت مناسب‌تر در خوابگاه‌های دانشگاه علوم پزشکی ارومیه می‌باشد، هر چند برای اثبات آن بایستی وضعیت خوابگاه‌ها را به عنوان یک متغیر مورد توجه قرار گیرد. در مطالعات دانشگاه‌های لرستان (۴۱) و تبریز (۲۰) محل سکونت تأثیری در افت تحصیلی دانشجویان نداشته است.

از نظر تحصیلات والدین، تحصیلات پدر و مادر تأثیر مثبت یا منفی در وضعیت تحصیلی دانشجویان نداشت که با مطالعه عالیخانی و همکاران (۲۲) همخوانی داشت، ولی برخلاف یافته‌های ده‌بزرگی و همکاران (۲) و خزاعی و همکارانش (۱۷) بود.

در مطالعه‌ی ده‌بزرگی در دانشگاه علوم پزشکی شیراز ۶۶٪ دانشجویانی که با بیش از یک‌سال فاصله از اخذ دیپلم وارد دانشگاه شده بودند در زمره دانشجویان ناموفق بودند (۲). در

- University of Medical Sciences]. Second International Conference on Information Shahid Beheshti University of Medical

- Science and Health Services 2003; 147. [In Persian]
2. Dehbozorgi GhR, Mooseli HA. [A survey on drop out risk factors among medical students, Shiraz Medical University, 1999]. Journal of Babol University of Medical Sciences 2003; 5 (2): 74-8. [In Persian]
 3. López-Bárcena J, González-de Cossío Ortiz M, Avila-Martínez I, Teos-Aguilar O. Epidemiological health factors and their relationship with academic performance during the first year of medical school. Study of two generations. Gac Med Mex 2009; 145 (2): 81-90.
 4. Denison AR, Currie AE, Laing MR, Heys SD. Good for them or good for us? The role of academic guidance interviews. Med Educ 2006; 40 (12): 1188-91
 5. Kies SM, Freund GG. Medical students who decompress during the M-1 year outperform those who fail and repeat it: A study of M-1 students at the University of Illinois College of Medicine at Urbana-Champaign 1988-2000. BMC Med Educ 2005; 5 (1): 18.
 6. Drammond JR, Duguid R. Student drop out from UK dental schools. Br Den J 1997; 182 (9): 347-9.
 7. Adams E, Shannon AR, Dwokin PH. The ready to learn program: A school-based model of nurse practitioner participation in evaluating school failure. J Sch Health 1996; 66 (7): 242-6.
 8. Young SL, Outing ER, Deffenbacher JL. Correlation among maternal rejection, dropping out of school and drugs use in adolescents. A pilot study. J Clin Psychol 1996; 52 (1): 96-102.
 9. Smith GH. Intervention strategies for children vulnerable for school failure due to drugs and alcohol. Int J Addic 1993; 28 (13): 1433-70.
 10. Meilmam PW, Patties JA, Kraus-Zeilman D. Suicide attempts and threats on one college compus: Pollicy and practice. J Am coll Health 1994; 42 (4): 147-54.
 11. Lazin R, Neumann R. Students characteristics as predictors of dropout from medical school: Admissions to Beer-Sheva over a decade. Med Educ J 1991; 25 (5): 396-404.
 12. Yekta Talab SH, Najafi Pour S. [Prevalence of depression in students of Jahrom University of Medical Sciences and its relationship with educational failure]. IJME 2003; (Supp 1): 82. [In Persian]
 13. Abhari SAA, Sarami GH. [A study to evaluate the causes of educational failure predictor Tehran University of Medical Sciences]. Journal of Tehran School of Medicine 1998; 56 (1): 62-8. [In Persian]
 14. Farhadi A, Kadkhodae HR, Nosrat Hossein Pour A. [Factors affecting daily loss of students of Lorestan University of Medical Sciences]. Second International Conference on Information Shahid Beheshti University of Medical Science and Health Services 2003: 159. [In Persian]
 15. Mortazavi SMJ, Sajadi SMA, Rashidi Nia H, Vafa MR. [The necessity causes rapid emergence of two disturbing phenomenon of education: A dramatic rise of female to male students and a significant loss of students motivated man]. Second International Conference on Information Shahid Beheshti University of Medical Science and Health Services 2003: 153. [In Persian]
 16. Hazavehei SMM, Fathei Y, Shamshirei M. [Study on the causes of students' academic probation in Hamadan University of Medical Sciences, 2001-2002]. SDME 2006; 3 (1): 33-42. [In Persian]
 17. Khazaei M, Rezaei M, Khazaei S. [Survey of personal and educational characters in unsuccessful medical students in compare with success students]. Koomesh, Journal of Semnan University of Medical Sciences 2008; 9 (2): 87-92. [In Persian]
 18. Shams B, Farshid Far M, Hasan Zadeh A. [Comparison of demographic characteristics and, conditional and unconditional character of students in Isfahan University of Medical Sciences 1995]. Journal of Isfahan University of Medical Sciences 1997; 2 (4): 222-6. [In Persian]
 19. Maj-Aldini AR. [Factors affecting the educational failure undergraduates Shahid Chamran University]. [Master Theses]. Tehran: Shahid Beheshti University of Medical Sciences; 1995. [In Persian]
 20. Kadivzadeh T. [Indices of educational failure and its risk factors in nursing and midwifery students Mashhad University of Medical Sciences]. IJME 2003; (Supp 1): 77. [In Persian]

21. Falah-Chai S. [Factors affecting the educational failure (probation) Hormozgan University]. Elm, Andisheh, Journal of Hormozgan University 2000; 1 (1): 5. [In Persian]
22. Raoufi M, Sadagat K, Hanae J, Khodadi Kh, Nazari M, Pouzesh Sh, Asgari AR. [Effective familial – individual factors on drop out of the students of Tabriz University of Medical Sciences in Academic Year (2005-2006)]. Journal of Tabriz of University of Medical Sciences 2007; 29 (4): 113-5. [In Persian]
23. Moniri R, Ghalebtarash H, Mussavi GHA. [The reasons of educational failure among paramedical students in Kashan University of Medical Sciences]. IJME 2006; 6 (1); 135-40. [In Persian]
24. Alikhani M, Markazi Moghadam N, Boroomand S, Zandbagleh M. [Factors affecting educational failure of nursing students between 2001 to 2004 in Army University on Medical Sciences]. Journal of Army University of Medical Sciences 2006; 4 (2): 819-24. [In Persian]
25. Edalatkah H, Jahangiri S, Khanbabazadeh M, Amani F, Hashimilir M. [The educational situation of graduates in Ardebil University of Medical Sciences]. IJME 2005; 5 (2): 193-5. [In Persian]
26. Arulampalam W, Naylor R, Smith J. Factors affecting the probability of first year medical student drop out in the UK: A logistic analysis for the intake cohorts 1980-92. Med Educ 2004; 38 (5): 492-503.